

УДК 784.1(510):78.09"195/200"

DOI 10.34064/khnum1-71.09

Лю Фань

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
аспірантка кафедри музикознавства та культурології
e-mail: 291842197@qq.com
ORCID iD: 0000-0002-6097-8225

Концертні традиції хорового диригування в Китаї другої половини ХХ – початку ХХІ століття

Хорове виконавство та диригування в Китаї наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття набувають значного розвитку. Однак художні здобутки хорового виконавства, зокрема, формування концертних традицій, творча манера і досягнення видатних китайських хорових диригентів не отримали належного висвітлення в музикознавстві. Тільки з початком ХХІ століття диригентсько-хоровій практиці та освіті, особливостям і творчій діяльності деяких хорових колективів та диригентів стала приділятися певна увага науковців. Отже, новизна цього дослідження обумовлена його метою – висвітлити творчі здобутки видатних хорових диригентів і колективів, розкрити формування концертних традицій хорового мистецтва Китаю другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Комплекс наукових підходів (історико-культурний, історико-біографічний, музикознавчий, генералізуючий) дозволив підсумувати, що в період до 1980 років розвиток хорової творчості в Китаї перебував під тиском ідеології та політики комуністичної партії. Нині концертна діяльність провідних китайських хорів і диригентів має індивідуальну траєкторію розвитку. Основою їх репертуару є, насамперед, п'єси китайських композиторів та обробки пісень народів Китаю. Твори світової хорової спадщини виконуються переважно під час міжнародних заходів. Починаючи з 1990 років, значну роль у розвитку концертних традицій і диригентсько-хорової діяльності відіграла організація в Китаї національних і міжнародних хорових конкурсів і фестивалів.

Ключові слова: хорове виконавство Китаю; концертно-виконавська діяльність; диригентське мистецтво; концертні традиції; диригентсько-хорова практика та освіта; індивідуальний виконавський стиль; особливості художньої інтерпретації; репертуарна політика; мануальна техніка; художні здобутки.

Постановка проблеми.

Хорова концертна діяльність є ваговою складовою сучасного музичного виконавства в Китаї. Подібно до інших сфер музичної культури й мистецтва, хорове виконавство, у тому числі й хорове диригування, накопичило власні національні традиції, що поєднуються з досвідом європейської та світової музичної практики. Останнє зумовлювалося, в першу чергу, тим, що протягом майже всього ХХ століття хоровими диригентами в Китаї були зарубіжні музиканти або китайські фахівці, які отримали освіту за кордоном. Таких спеціалістів було вкрай мало, отже, за пульт ставали або композитори, очолюючи хорові колективи, або талановиті виконавці з числа хористів, які виступали в ролі керівників хору. Сприятливі умови для розвитку хорового диригування склалися в Китаї лише наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття¹. Це період надзвичайно стрімкого розквіту диригентсько-хорового виконавства та концертної діяльності китайських хорів. Однак творчі здобутки хорового виконавства як пріоритетної царини музичної культури Китаю, формування організаційних засад і концертних традицій провідних хорових колективів, творча манера і досягнення видатних китайських хорових диригентів досі не отримали належного висвітлення й узагальнення в науковій літературі.

Отже, представлене дослідження видається *актуальним* і містить певну *наукову новизну*.

Останні дослідження та публікації. Тільки з початку ХХІ століття окресленій проблематиці приділяється певна увага науковців. Виникає зацікавлення окремими аспектами композиторської і виконавської творчості в Китаї, у тому числі питаннями диригентсько-хорової практики та освіти (Ма Сюй, 2015; Растрігіна, 2022; Лю Чженьянь, 2023); привертають увагу особливості розвитку та діяльності регіональних хорових центрів (Гуй Цзюньцзе, 2020; 2022);

¹ Хорове диригування як окрему спеціальність було впроваджено в музичних коледжах Пекіну та Шанхаю у 1980 роках, а у Центральній консерваторії в Пекіні – у 2002 році.

безпосередньо творчість видатних колективів та непересічних митців (Тан Фань, 2024).

Мета статті – висвітлити творчі здобутки видатних хорових диригентів і колективів та процес формування концертних традицій хорového мистецтва Китаю другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Методологія дослідження. Використовується комплекс наукових методів і підходів, основними з яких є *історико-культурологічний* (для визначення особливостей розвитку, специфіки, стилістики та форм диригентсько-хорової концертно-виконавської творчості в Китаї), *історико-біографічний* (з метою висвітлення та історичної оцінки творчої діяльності видатних китайських хороших диригентів та колективів), *музикознавчий* (уможливлює аналіз індивідуальної виконавської манери, мануальної техніки, художньої інтерпретації окремих диригентів, репертуарної політики китайських хороших колективів), метод *узагальнення* (підсумовує концертно-виконавські здобутки диригентсько-хорового мистецтва в Китаї).

Виклад основного матеріалу дослідження.

Починаючи від середини ХХ століття, після встановлення незалежної Народної республіки (1949), хорове виконавство в Китаї набуло особливо активного розвитку, оскільки концертна діяльність хороших колективів мала в цей час, перш за все, політичне й певне виховне значення. Хоровий репертуар в наступні три десятиліття складався виключно з ідеологічно спрямованих творів, що відповідали політиці влади та партійній ідеології. Кульмінація у розвитку цієї тенденції припадає на добу «культурної революції», коли хорове виконавство було майже єдиним легітимним видом музичної діяльності у країні, що вже відзначалось у попередніх публікаціях авторки статті (Лю Фань, & Стахевич, 2022: 152). Ситуація змінюється і стає набагато вільнішою в 1980 роках. Це виявилось у розширенні репертуару, урізноманітненні тематики і стилістики творів, хоча, як і раніше, левова частка хороших композицій мала задовольняти ідеологічні вимоги партійної верхівки та цензури (Лянь Лю, 2013: 81). У цей період зросла кількість хороших колективів, багато з яких досягло значних висот у виконавській діяльності. Звичайно, такі колективи

очолювали талановиті диригенти, чия творчість згодом отримала широке визнання в Китаї та за його межами.

Сьогодні в Китаї існують тисячі професійних та аматорських хорових колективів, але їхні концертні програми (за зрозумілих об'єктивних причин) складаються здебільшого з китайських хорових п'єс та обробок народних пісень. Твори світової хорової спадщини, як і раніше, становлять лише невелику частку від загального обсягу. Зазвичай керівникам (особливо невеликих місцевих колективів) доводиться обирати, насамперед, нескладні та невеликі за обсягом хорові композиції китайської музики, які можуть виконати навіть непрофесійні співаки. Нечасто у програмах зустрічаються і твори крупних форм: «Виключення складають виступи хорових колективів, які мають відношення до центрів європейського мистецтва та християнських храмів, а також діяльність концертуючих хорів, які регулярно відвідують міжнародні фестивалі, обов'язковою умовою участі яких є включення до конкурсної програми творів західних композиторів» (Гуй Цзюньцзе, 2022: 39).

Вважаємо за доцільне висвітлити концертну діяльність саме таких хорів, які на сьогодні є флагманами китайського хорового мистецтва і творчість яких позначена своєрідною манерою виконання, що відрізняє їх від інших колективів.

З-поміж багатьох хорових колективів, які набули світового визнання, відзначимо, насамперед, *Хор симфонічного оркестру Китаю*. Цей колектив був організований при симфонічному філармонічному оркестрі, що є поширеною практикою організації хорових музичних колективів у Китаї. Датою заснування вважається 1956 рік – час об'єднання із Центральним симфонічним оркестром, але як самостійна одиниця хор існував уже з 1948 року.

Творчий шлях колективу від початку був відзначений потужними досягненнями та численними перемогами. На початку 1950 років хор двічі був учасником Всесвітнього молодіжного хорового фестивалю, що принесло йому відповідно золоту та срібну нагороди. У 1959 році за участю Хору симфонічного оркестру

в Китаї прозвучала Дев'ята симфонія Л. ван Бетховена. У 1979 році колектив гучно заявив про себе на Першому міжнародному хоровому фестивалі на Філіппінах, а в 1985-му – на музичному фестивалі «Гонконг-Хуанхе». У 1980 роки із запровадженням національних фестивалів і конкурсів Хор симфонічного оркестру став переможцем на другому Всекитайському Пекінському хоровому конкурсі (перше місце і Гран-прі, 1986).

Тріумфальний шлях колективу продовжила низка концертних турів по всьому світу. Так, у серпні 1993 року хор відвідав із гастролями США та Канаду, де взяв участь у Третньому міжнародному музичному форумі (Ванкувер). У 1995 році побував у Малайзії. Турне хору в Тайвані (1993, 1995) було сприйнято як зміцнення стосунків між співвітчизниками на обох берегах. У 1997 році, після повернення Гонконгу до складу Китаю, хор виступив у цьому місті із трьома концертами з різних програм. Наприкінці ХХ століття колектив продовжив активну гастрольну діяльність у країнах Далекого Сходу: взяв участь у 12-му Міжнародному музичному фестивалі в Макао (1998), виступив із програмою класичної європейської та сучасної китайської музики в Сінгапурі² (1999). «Зірковим» для китайського філармонічного хору став виступ у 2008 році в Золотому залі Віденської ратуші (Австрія). Такі мистецькі акції у цілому сприяли підвищенню престижу китайського мистецтва у світовій культурі.

У складі хору 80 талановитих співаків – випускників вітчизняних китайських і зарубіжних музичних навчальних закладів. За майже 70 років концертної діяльності в колективі змінилося багато керівників, серед яких є такі зірки китайського хорового мистецтва, як Лі Лінь, Ян Лянкунь, Цюй Лі. В останні роки хор очолює Хуан Юефен, а обов'язки головного хормейстера виконує Ван Лінлін. Із Хором симфонічного оркестру Китаю плідно працюють відомі китайські та зарубіжні диригенти: Ян Хуннянь, Тан Мухай, Ма Гешун, Сюй Жуйці,

² У концерті виконувались «Реквієм» В. А. Моцарта і кантата «Хуанхе» Сін Сінхя.

Юй Фен, Юй Лун, У Лінфень, Лю Яньпін, Цао Дін, Сейджі Озава (Японія), Девід Ларсон (США), Жан П'єрсон (Франція) та ін.

Репертуар хору від початку включав як обробки національних пісень, так і академічні твори зі світового доробку³, виконання яких відрізнялося неповторним вишуканим стилем, який відповідав епосі та жанру. Питання конкуренції та бажання задовольнити попит сучасного слухача поставили перед колективом нові завдання. Результатом стала підготовка оригінальних сценічних проєктів «Гаряча пора», «Романтичний початок весни», «Розчини двері музиці» та інші, у яких хоровий спів сполучається з акторською грою учасників. Театралізація хорових композицій підсилює художній ефект від виконання музики, активізує її сприйняття аудиторією і дозволяє відчути новий, оригінальний, яскравий підхід колективу до інтерпретації творів. Хор, у основному, виконує китайський репертуар із пісень різних народностей країни, досягаючи різноманіття, зокрема, зміною мішаного, жіночого та чоловічого складів – постійною практикою колективу.

Ще одним потужним концертним колективом у Пекіні є *Хор державного Великого театру Китаю*, заснований у грудні 2009 року за участю видатної китайської хорової диригентки і музичної діячки У Лінфень, яка очолила колектив. Як і Хор симфонічного оркестру, хоровий колектив Великого театру складається з випускників китайських і зарубіжних консерваторій. Основне його призначення – участь в оперних постановках і концертах, однак хор активно задіяний і в різнопланових культурно-мистецьких заходах. Крім хорових партій в оперних виставах (понад 20 постановок), у репертуарі хору – масштабні твори інших жанрів (Дев'ята симфонія Л. ван Бетховена, Друга і Восьма симфонії Г. Малера) та музично-розважальні програми «Шлях до відродження», «Чудовий Китай» та ін.

³ На міжнародному фестивалі на Філіппінах (1979), поряд із Дев'ятою симфонією Л. ван Бетховена, була виконана китайська народна пісня «Дзвінкий і солодкий, немов кращий фарфор».

Хор Великого театру провадить широку гастрольну діяльність. Його добре знають та приймають у Сінгапурі, Гонконгу, Південній Кореї, Японії та ін. З колективом співпрацювали багато видатних діячів мистецтва: всесвітньо відомий тенор Пласидо Домінго, диригенти Лорін Маазель, Даніель Орен та ін. Основою репертуару хору є обробки народних пісень та пісні китайських композиторів ліричного чи патріотичного плану. Ці композиції майже всі написані для мішаного, чоловічого чи жіночого хору із супроводом і за своїм інтонаційно-мелодичним викладенням відповідають традиціям хорової творчості другої половини ХХ століття. Отже, у китайській хоровій культурі дотепер зберігаються і не втрачають популярності масові пісенно-хорові жанри певної ідеологічної спрямованості⁴.

Відомим хоровим колективом є *Великий хор Китайського теледіалогівлення*, утворений шляхом об'єднання кількох любительських хорових угруповань у Пекіні (1984). Його засновником є відомий диригент Ху Цзенжун, під керівництвом якого хор набув професійного статусу. Головними завданнями роботи з колективом Ху Цзенжун вважав виховання культури звуку, розширення репертуару, розвиток навичок володіння різними типами хорової фактури та прийомами хорового співу. Завдяки цьому сформувався неповторний стиль хорового колективу. У теперішній час хор налічує понад 100 учасників, це найбільший хор Китаю, яким в останні роки керує Го Гуйжун.

Хор регулярно виступає на радіо і телебаченні, брав участь у Всекитайському фестивалі мистецтв, Пекінському фестивалі хорового співу, різних міжнародних музичних фестивалях та інших престижних проєктах і конкурсах, де неодноразово виборював лауреатські премії.

⁴ У програмі «Серце Китаю – любов синів та дочок» 18 квітня 2015 року на сцені Великого театру, поряд з народними наспівами провінцій Аньхуей, Шаньдун, Цинхай, виконувались ліричні хорові мініатюри Чжао Юаньчжєня, Люй Венчєня, Цяо Юя та інших, що чергувалися з піснями патріотичного змісту «Я здобуваю Батьківщині нафту» Цинь Юнчєна, «Народ Яньбаня гаряче любить Голову Мао» Цзинь Фєнхао, «Я і моя Батьківщина» Цинь Юнчєна та ін.

Хор телерадіомовлення виступає у найпрестижніших залах Китаю (Пекінський концертний зал, концертний зал Чжуншань та ін.), а також відвідав з концертами багато різних країн світу: Гонконг, Італію, Німеччину, Францію, США, Японію та ін. Нині у співавторстві з відомим композитором і диригентом Цзинь Веєм колектив поповнює свій репертуар сучасними обробками китайських народних пісень.

Поряд з найвідомішими хорами китайської столиці, треба відзначити хоріві колективи іншого найбільш крупного мегаполісу Китаю, Шанхаю – міста, яке вважається колыскою хорового мистецтва країни. Розвиток хорової справи у Шанхаї в першій половині ХХ століття був типовим для китайського мистецтва і багато в чому визначив його шляхи в подальшому. Так, дослідники хорової музики відзначають, що за короткий проміжок часу (від початку ХХ століття і до 1935 року) в Шанхаї з'явилося вже понад 100 різних хорів і співацьких товариств (Гуй Цзюньцзе, 2020: 141) Серед них – «*Shanghai Songsters*» (переважно китайські учасники), хор Шанхайського хорового товариства (здебільшого західні виконавці), німецька громадська хорова група, студенти Національної музичної консерваторії та ін. У концерті 15 квітня 1936 року об'єднаний хор цих колективів здійснив перше виконання Дев'ятої симфонії Л. ван Бетховена в Китаї (там само: 142).

Диригентами хорів у Шанхаї у цей час переважно були європейці. Так, зазначену прем'єру симфонії Л. ван Бетховена готував і диригував італієць Маріо Пачі. А в першому концерті консерваторії хором, який виконав два твори європейських композиторів (жіночий хор з опери А. Саллівана «Іоланта» і куплети Торсадора з «Кармен» Ж. Бізе) та китайську народну пісню «Буддійський хорал», керувала місіс С. М. Ву, яка є також авторкою аранжування народної пісні (там само: 141).

У 1940 роках ситуація з диригентською практикою у Шанхаї змінюється: «... новий етап еволюційного шляху хорового виконавства пов'язується з поверненням з США у 40-х роках пана Ма Гешуна - найвідомішого хорового диригента Китаю» (там само).

Однак, на думку Гуй Цзюньцзе, у цей час загалом змінилося «розташування сил»: до 1940 років у Шанхаї зміцнилися місцеві кадри, і за диригентські пульти стали найталановитіші випускники консерваторії. Це підтверджують відомості про хор «Кресcendo» («*Crescendo Chorus*») під керівництвом китайського тенора Чао Мей-Па, який в 1940 році виступав у шанхайському парку Джесфілда (там само: 142).

Зазначені тенденції набули потужного розвитку у другій половині ХХ століття: на початок 2020 років у Шанхаї нараховувалося понад дві тисячі різного рівня хорів (там само: 39). Серед професійних колективів міста на особливу увагу заслуговують хор Шанхайського оперного театру і студентські хори Шанхайської музичної консерваторії (хор студентів вокального відділу, хор відділу музичної освіти, хор диригентського відділу та ін.) Цікавою є репертуарна політика студентських хорів Шанхайської консерваторії, де кожний з них виконує твори, різні за стилістикою. Так, репертуар хору студентів вокального відділу «базується на традиційних китайських творах та західній класиці, а також новостворених операх студентів композиторського відділу» (там само: 42). Цей хор виконує й твори світової та вітчизняної хорової класики («Карміна Бурана» К. Орфа, ораторія Хуан Цзе «Пісня про вічну печаль»), хори з опер та ін. (там само). Концертний репертуар хору відділу музичної освіти – одного з найкращих колективів Шанхаю – «дуже масивний, проте найбільшою популярністю користуються сучасні хорові твори Півдня та Балтії» (там само: 43). Його учасники «виконали багато творів західних композиторів, серед яких Ерік Вітакре, Ко Матсуїта, Ола Гжейло, Ерікс Есенвальдс» та ін. (там само). Високий творчий рівень та художня досконалість є стимулами для поповнення репертуару хору творами, написаними «спеціально для колективу китайськими композиторами» (там само). Хор диригентського відділу Шанхайської музичної консерваторії вважається найкращим «з точки зору звучання та музичної виразності» (там само). Учасники цього колективу звертаються до хорових творів різних епох і стилів.

Зокрема, дуже різноманітні композиції, «від середньовічного григоріанського хоралу до музики Д. Лігеті» (там само: 44) звучать під керуванням студентів у щорічних концертах «Диригент майбутнього».

Досить високий художній і музичний рівень мають у Шанхаї аматорські хори, які пропонується класифікувати за трьома типами: перший – «напівпрофесійні колективи, так чи інакше пов'язані з осередком академічних музикантів» (там само); другий – «хорові колективи, які виступають у християнських храмах» (там само: 45); третій – «найбільш прогресивний. Їхня творчість популяризується завдяки інтернет-мережі» (там само: 47).

Найвідоміший аматорський колектив – «*Echo Chamber Singers*» – налічує 40 осіб, більшість – студенти Шанхайського університету Фудань. Репутація одного з найкращих молодіжних хорів Китаю дозволяє цьому колективу давати концерти «у Шанхайському симфонічному залі, концертному залі “He Luting” та Шанхайському центрі східного мистецтва ... Співаки з цього хору часто виконують твори епохи Відродження та класичної хорової музики, хорові композиції британської романтичної музики та також японської хорової музики» (там само: 44). З аматорів у Шанхаї сформовано *Хор випускників CEIBS*, у якому близько 50 учасників. Рівень майстерності хору засвідчують виступи у Китаї, Тайвані, Італії, країнах Південної Африки, а також срібна нагорода на Всесвітніх хорових іграх.

До хорових колективів другого типу, які виступають у християнських храмах, належить хор «*Шанхайської міжнародної хорової ліги*», у репертуарі якого є певна «кількість європейських творів, проте останнім часом тенденція повернення до національного коріння в китайській музичній культурі стає більш відчутною» (там само: 45–46). Також у храмах Шанхая звучить «*Пастирський хор*», до складу якого входять співаки-католики. У його репертуарі – «переважно ренесансні сакральні твори, що виконуються у соборах та концертних залах Шанхаю протягом всього року», а також хори «європейських композиторів – провідників християнських ідей», що посідають в ньому значне місце (там само: 46–47).

До третього типу хорів належить «*Rainbow Chamber Singers*», учасниками якого є випускники диригентського відділу Шанхайської музичної консерваторії. Учасники хору намагаються розмовляти одною мовою з молодим поколінням китайців. Зокрема, диригент Цзинь Ченчжи – «не тільки керівник хору. Він також є композитором багатьох хорових опусів, на створення яких його надихає власне життя» (там само: 47). У репертуарі хору – твори європейських майстрів доби Відродження і Бароко, класичного і романтичного періодів, сучасні естрадні композиції (різними мовами). У своїх концертах учасники хору застосовують різноманітні «реквізити та сценічні елементи музичного шоу, які наближають виконавців до публіки, забезпечують масову взаємодію з аудиторією, що залучає велику кількість глядачів» (там само: 48). Ці елементи осучаснюють виступи і привертають інтерес до колективу. До цієї ж групи Гуй Цзюньцзе відносить і мішаний хор «*Shanghai Hyperbolic Singers*», який «є дружнім до людей нетрадиційної орієнтації та дотримується їхньої життєвої філософії» (там само). Репертуар колективу складають доступні для пересічних слухачів сучасні композиції китайською чи англійською мовою.

У другій половині ХХ століття в Китаї зросла кількість дитячих хорів, що було пов'язано з ідеологічними настановами «першого 17-річчя», спрямованими на розвиток хорової музики, яка мала виражати патріотичні настрої народних мас, радість і гордість за Батьківщину, її революційних лідерів тощо. Головним завданням, яке переслідувало створення дитячих хорів, була ідеологічна і виховна робота, орієнтування китайських дітей на високі патріотичні ідеали та зміцнення їхньої віри у світле комуністичне майбутнє. У більшості творів для дітей ці ідеологічні мотиви втілювались через позитивні образи й настрої, наприклад, завдяки втіленню теми радісного дитинства та щасливого життя у вільному Китаї. Починаючи від 1980 років, ці тенденції в області дитячого хорового співу відроджуються з новою силою.

Саме в ці роки був створений один із найбільш відомих китайських дитячих хорів – Пекінський філармонічний хор (1983). Заснований і багато років очолюваний Яном Хуннянем (1934–2020), нині цей дитячий хоровий колектив є одним з найкращих у Китаї. Хор та його керівник отримали таку характеристику: «Ян Хуннянь за тридцять сім років роботи з хором Пекінської філармонії сформував “еталон” виконавського стилю та напрями творчої діяльності колективу, сприяв удосконаленню його мистецького рівня, розширив жанрово-стильову палітру репертуару хору перлинами китайської та західноєвропейської хорової музики, власними обробками народних пісень і загальноновизнаних музичних шедеврів, репрезентував дитяче хорове мистецтво Китаю в різних країнах...» (Тан Фань, 2024: 118). Щодо репертуару хору Тан Фань повідомляє: «За роки існування Пекінський філармонічний хор виконав понад 1000 китайських і зарубіжних творів» (там само). Це хорова музика різних стилів і жанрів, композиції для хору китайських митців, хорові обробки фольклорних пісень (не тільки китайських, а й інших народів світу), опуси європейських композиторів тощо. Аналіз виконавського стилю Пекінського філармонічного хору виявляє, що «він наслідує універсальні традиції академічної манери співу та поєднує їх із національними співацькими традиціями, репрезентуючи оригінальні сценічні рішення драматургії виконуваних хорових творів» (там само: 119).

Наприкінці ХХ століття дитячий хоровий спів у Шанхаї переживає нову хвилю розвитку. У цей час виникає багато колективів, виступи яких на хорових конкурсах і фестивалях як у Китаї, так і за його межами демонструють високий рівень підготовки учасників. Одним з таких відомих колективів є *Шанхайський молодіжний хор (Shanghai Youth Choir)*, у різноманітному репертуарі якого найбільш цікавими є «виконання сучасних хорових композицій (“*Can you Hear Me*” Боба Чілкота або “*Koosen*” Тобіна Стокса)» (Гуй Цзюньцзе, 2022: 41).

Заслуженою популярністю у слухачів користується *Шанхайський хор дитячого радіо (Shanghai Children’s Radio Chorus)*. Цей мішаний хор, у складі якого – учні, веде активну концертну діяльність і бере

участь у хорових конкурсах. Гуй Цзюньцзе повідомляє, що під його власним керівництвом «діти виступали в рамках Світових хорових ігор в Цинциннаті (2012). Їхній репертуар складають переважно твори сучасних китайських та західних композиторів» (там само).

За стилем та кількістю учасників з-поміж інших вирізняється «Весняний дитячий хор» (*Spring Children's Choir*) Шанхайської спілки студентських мистецтв. До його складу входять понад 300 учасників з різних шкіл міста. З моменту заснування (1996) хор здобув численні нагороди як у країні, так і за кордоном. Гуй Цзюньцзе вважає, що «унікальний стиль співу, технічні навички співаків», які «відповідають вимогам хорів світового рівня», багато в чому відпрацьовані завдяки його керівниці Шень Ванжунь (*Shen Wanjun*), яка отримала багато відзнак на міжнародних хорових фестивалях, а її «стиль диригування був визначений суддями конкурсів як “гнучкий” та неймовірно енергійний» (там само). Цей потужний колектив має широкий репертуар, що включає як хорові твори китайських композиторів, «так і твори європейської хорової класики, а також опуси сучасних західних майстрів» (там само: 41–42).

Останніми роками набувають поширення нові форми концертної роботи, що стали можливими завдяки застосуванню новітніх комп'ютерних технологій. У контексті розробки інноваційних форм концертної діяльності можна навести приклад спільного міжнародного музичного проекту Центральної консерваторії музики (Пекін) та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (Київ). 19 травня 2020 року хорові колективи цих закладів здійснили світову прем'єру твору для підтримки медичних працівників світу, які щодня рятують життя багатьох людей. Організатори зібрали віртуальний хор, учасники якого, кожний зі свого пристрою, виконували партії хорової композиції Лі Сяобіна (*Всі консерваторії ...*, 2020).

Значну роль у поширенні хорової концертної діяльності та розвитку концертних традицій в Китаї відіграє організація національних та міжнародних хорових конкурсів і фестивалів, які систематично проводяться з 1992 року (Гуй Цзюньцзе, 2022: 50). Цей

процес одразу набрав стрімких обертів, і вже на початку ХХІ століття Китай став постійною ареною масштабних міжнародних хорових заходів і змагань. Так, у 2006 році на півдні Китаю в м. Семінь було проведено Всесвітню хорову зустріч, яка зацікавила як політиків і ЗМІ, так і культурне суспільство. Як повідомляє Ма Сюй (2015: 33), «за даними організаторів цього заходу, на церемонії відкриття виступив спеціально організований хор послів із вісімдесяти країн». У 2010 році знаменною подією стало проведення в Китаї Всесвітньої хорової Олімпіади за дорученням Міжнародної хорової асоціації «*Musica mundi*» («Музика Світу»). Зауважується, що «за спостереженнями організаторів, учасників і журналістів, ця подія стала однією з найбільш видатних у світовому хоровому русі: в ній взяло участь близько 20 тисяч співаків і музикантів з понад 80 країн і регіонів світу» (там само). Це активізувало діяльність численних національних колективів і стало прекрасним стимулом для заохочення нових любителів хорового співу.

Важливе значення в розвитку диригентсько-хорового виконавства мало проведення в Китаї Міжнародних хорових фестивалів. Особливо грандіозним був 15-й хоровий фестиваль, який відбувся в онлайн-режимі у 2020 році в Пекіні. У заході взяли участь 450 хорових колективів (про китайські хорові міжнародні фестивалі див.: Гуй Цзюньцзе, 2022: 50-52). «Всі ці масштабні міжнародні заходи, – резюмує Ма Сюй, – затверджували загальні ідеали хорового мистецтва, ставали дієвою платформою для обміну досвідом хорового виконавства, переконливими стимулами зростання зрілості китайських хорових диригентів, колективів, композиторів, надихали їх на подальше вдосконалення хорового руху у всіх його проявах» (Ма Сюй, 2015: 33).

Висновки.

У статті здійснено короткий огляд розвитку диригентсько-хорового виконавства Китаю другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Відзначено, що до 1980 років його особливості визначались ідеологією та політикою комуністичної партії. Виокремлено діяльність

провідних китайських хорів і диригентів, творчість яких позначена своєрідністю манери хорового виконання (Хор симфонічного оркестру та Хор державного Великого театру Китаю, Великий хор Китайського телерадіомовлення, хор Шанхайського оперного театру, студентські хори Шанхайської консерваторії, дитячий Пекінський філармонічний хор та ін.).

Проаналізовано програми концертних виступів, доведено, що основою репертуару більшості хорів є, насамперед, п'єси китайських композиторів та обробки пісень народів Китаю. Популярні хорові твори світового репертуару китайські колективи виконують переважно на міжнародних мистецьких заходах. Починаючи з 1990 років, значну роль у поширенні хорового виконавства та розвитку концертних традицій у Китаї відіграла організація національних та міжнародних хорових конкурсів і фестивалів. З початку ХХІ століття виконання хорових творів поєднується з акторською грою хористів. З поширенням інтернет-мереж і комп'ютерних технологій впроваджуються нові (віртуальні) форми хорової концертної роботи. Усе це сприяло піднесенню сучасного диригентсько-хорового мистецтва Китаю й виходу його на світовий рівень.

Питання розвитку хорового виконавства Китаю, діяльності провідних китайських хорів і диригентів, специфіки концертних традицій мають *широкі перспективи подальшого вивчення*. Так, ця тематика потребує вивчення як на кожному з певних історичних етапів, так і стосовно загальних тенденцій розвитку диригентсько-хорового мистецтва, творчої діяльності окремих митців і колективів, концертних та освітніх закладів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

- Всі консерваторії – партнери Китаю об'єднались в один великий віртуальний хор. (2020). *Музеї України*, 19 трав. <https://www.museum-ukraine.info/?p=8945>
- Гуй Цзюньцзе. (2020). Еволюція хорової культури Шанхаю в аспекті взаємодії з традиціями європейського музичного мистецтва. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 127, 137–147. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2020.127.213890>

- Гуй Цзюньцзе. (2022). *Європейська хорова музика у виконанні сучасних шанхайських колективів: інтерпретаційні аспекти*. (Дис. ... д-ра філософії). Національна музична академія України імені П. І. Чайковського. Київ.
- Лю Фань, & Стахевич, Г. О. (2022). Хорове мистецтво Китаю другої половини ХХ століття: історико-стильовий екскурс. *Музикознавча думка Дніпропетровщини*, 22 (1), 141–156. DOI: <https://doi.org/10.33287/222211>
- Лю Чженьянь. (2023). Деякі проблеми диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музики в КНР. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 65 (3), 320–325. http://www.apfn-journal.in.ua/archive/65_2023/part_3/65-3_2023.pdf#page=320
- Лянь Лю. (2013). Стан і тенденції розвитку хорового мистецтва в Китаї. *Культура України*, 42, 80–87. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ku_2013_42%282%29__16
- Ма Сюй. (2015). *Методичні засади підготовки іноземних студентів у ВНЗ України до керівництва хоровими колективами*. (Дис. ... канд. пед. наук). Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса.
- Растрігіна, А. М. (2022). Диригентсько-хорова педагогіка в науковому дискурсі сучасної професійної мистецької освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 204, 61-66. <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1202/1143>.
- Тан Фань. (2024) Репертуар Пекінського філармонічного хору 80–90 років ХХ століття: жанрова та стильова панорама. *Слобожанські мистецькі студії*, 1 (4), 117–121. DOI: <https://doi.org/10.32782/art/2024.1.22>

REFERENCES

- All conservatories – partners of China have united in one large virtual choir. (2020). *Museums of Ukraine*, May 19. <https://www.museum-ukraine.info/?p=8945> [in Ukrainian].
- Gui Junjie. (2020). The evolution of choral culture in Shanghai in terms of interaction with the traditions of European musical art. *Scientific Herald of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine*, 127, 137–147 [in Ukrainian].
- Gui Junjie. (2022). *European choral music performed by modern Shanghai ensembles: interpretive aspects*. (PhD diss.). Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music. Kyiv [in Ukrainian].

- Lian Liu. (2013). State and trends of developing the choral art in China. *Culture of Ukraine*, 42, 80–87. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ku_2013_42%282%29__16 [in Ukrainian].
- Liu Fan, & Stakhevysh, H. O. (2022). Chinese choral art of the second half of the 20th century: a historical and stylistic excursion. *Musicological opinion of Dnipropetrovsk region*, 22 (1), 141–156. DOI: <https://doi.org/10.33287/222211> [in Ukrainian].
- Ma Xu. (2015). *Methodological principles of training foreign students in universities of Ukraine to lead choral groups*. (PhD diss.). South Ukrainian K. D. Ushinsky National Pedagogical University [in Ukrainian].
- Rastryhina, A. M. (2022). Conductor and choral pedagogy in the scientific discourse of modern professional art education. *Scientific notes. Series: Pedagogical sciences*, 204, 61–66. <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1202/1143> [in Ukrainian].
- Tang, Fan. (2024) The repertoire of the Beijing Philharmonic Choir in the 1980s and 1990s: a genre and style panorama. *Slobojan art studios*, 1 (04), 117–121. DOI: <https://doi.org/10.32782/art/2024.1.22> [in Ukrainian].
- Zhenyan, Liu. (2023). Some Problems of Conducting and Choral Training Future Music Teachers in China. *Current issues of humanitarian sciences*, 65 (3), 320–325. http://www.apfn-journal.in.ua/archive/65_2023/part_3/65-3_2023.pdf#page=320 [in Ukrainian].

Liu Fan

Sumy A. S. Makarenko State Pedagogical University,
postgraduate student,
the Department of Music and Cultural Studies
e-mail: 291842197@qq.com
ORCID iD: 0000-0002-6097-8225

Concert traditions of choral conducting in China in the second half of the 20th – early 21st century

Statement of the problem.

Historically, choral performance and conducting in China got extraordinary development in the late 20th and early 21st centuries. But the artistic achievements of Chinese choral performance, the formation of organizational foundations and concert traditions of leading choral groups, the creative manner and achievements

of outstanding conductors have not received adequate coverage and generalization in scientific literature. Only since the beginning of the 21st century, some attention of musicologists has been paid to conducting and choral practice and education (Ma Xu, A. Rastrygina, Liu Zhenyan), the activities of regional choral groups (Gui Junjie), the work of some outstanding artists and their groups (Tang Fang). The insufficient research of the stated problem actualizes the topic of the proposed article.

Objectives, methods, and novelty of the research.

The scientific novelty is due to the purpose of the article – to highlight the creative achievements of outstanding choral conductors and collectives, to reveal the formation of organizational foundations and concert traditions of Chinese choral art of the second half of the 20th – beginning of the 21st century, which did not become the subject of a separate study.

A complex of scientific methods and approaches was used, the main of which are historical and cultural (for identification of the features of development, specifics, stylistics and forms of concert performance), historical and biographical (for covering the creative path of outstanding Chinese choral conductors and groups), musicological (analysis of individual performance style, artistic interpretation, repertoire policy), generalization (historical assessment of concert performance achievements of choral art in China).

Research results and conclusion.

A review of the development of choral art in China in the second half of the 20th – beginning of the 21st century proved that until the 1980s, the features of its development were determined by the ideology and policy of the Communist Party. It was found that the concert activity of the leading Chinese choirs is characterized by a peculiar manner of performance. The concert programs were analyzed, and it was found that the basis of the repertoire of most choirs are plays by Chinese composers and arrangements of songs of various peoples of China. Works of the world repertoire are mainly performed by Chinese groups during participation in international events. Since the 1990s, the organization of national and international choral competitions and festivals has played a significant role in the development of concert traditions and the spread of choral concert activities in China. At the beginning of the 21st century, the expressiveness of the musical component has been enhanced by theatrical performance. With the spread of Internet networks and computer technologies, new virtual forms of choral concert work are being introduced.

Keywords: *choral performance of China; concert performance; conducting art; concert traditions; conducting and choral practice and education; individual performance style; features of artistic interpretation; repertoire policy; manual technique; artistic achievements.*

Стаття надійшла до редакції 9 червня 2024 року